

Az elidegenítés tudatos gesztusa

In memoriam
Hencze Tamás

Bodó Galéria,
2021. X. 1-22.

A Bodó Galéria eddigi legnagyobb tárlatát ismerheti meg a közönség. A kiállítás a 2018-ban elhunyt Hencze Tamás utolsó nagy ciklusával a halála előtti majd három évtized munkái előtt tiszteleg több tucat mű felvonultatásával.

Unikális stílusjegyei és folytonossága révén egyben tartott, konzekvens életmű Henczéé, ennek ellenére az egyes korszakok és elvek közötti szigorú határvonalak pontosan érzékelhetőek, ahogy az is, hogy munkássága egyfajta esszenciális jelleggel bír. Nem a korábban kialakított képpalkotás, motívumrendszer variálása, hanem azok tudatos, feszes újragondolása, összegzése érzékelhető munkáin. A 2000 után született, két utolsó széria képei tényleg nem ismétlések, hanem összegző hatásúak, többségük olyan drámai, érzékletes mű, amelyet átjár az alkotó kétséget kizáró magabiztossága, didaktikusság nélküli, nagyvonalú festésmódja is. Hencze ez idő tájt készült legerőteljesebb művei minden bizonnyal vörös-fekete alapú vásznai, ahol a kompozíciók perfekcionista felfogása, szabályszerűsége feloldódik a színek érzékisége, a jól kezelt monumentalitás révén.

Hencze kortársaihoz képest teljesen másfajta nonfigurációt reprezentál, művei folyamatosan ötvözik azt a fajta kettősséget a befogadóban, amely a kiállítás során is dominál; a néző úgy tapasztalja meg a hatalmas vásznak ritmikusságát, vibrálását, élményszerűségét, hogy közben a technika, a hideg ipari színek alkalmazása,

a vásznak grafikai jellege és a nonobjektivitás kizárólagossága révén elidegenítésre kényszerül, távolságban marad. Alkotómódszerének és a művei által teremtett hatásnak a megértéséhez az érzékletes példa talán a közismert Bertolt Brecht-féle elidegenítő effektus lehet. A német író a múlt század színházát átformáló módszere szerint a színész nem a beleélő játékra építkezik, hanem elutasítja a megszokott gesztust, a közönséghez fordul, kiszól, szinte kilép a darab személyes légköréből, sőt a valóságot imitáló „látszatmoszférából” is. Az eltérő dramaturgia és színpadi eszközhasználat révén az effektus célja, hogy folyamatosan rádöbbenesse a közönséget arra, hogy az a realitás, amelyet a színházi körülmények között megél, nem a valóság leképezése, helyette egy, csak ott létező realitás ölt testet. A néző ebben az esetben szemléltetővé válik, nem beleéli magát a műbe, hanem gondolkodásának, aktivitásának receptorai ébrednek fel, analizál, és akár szellemi vagy érzelmi katarzist élhet meg a végén.

Hencze életművében és különösen a Bodó Galéria kiállításán bemutatott ciklusok révén észlelhető, hogy vizuális nyelven teremtette meg – minden színházi, irodalmi stb. hatástól független – saját elidegenítő effektusát. Ez a bátor vállalás, vagyis a befogadót alapvetően távolsággal kezelő, őt további elidegenítéssel felruházó hozzáállás különbözteti meg Henczét a kortársaktól, és adja meg a „kézjegyének” alapjait. Ennek hangsúlyozása

HENCZE Tamás:
Tűz-kép I. (sárga, kék,
narancs), 1972-73,
akril, vászon, korom,
60×60 cm
Fotó: Mester Tibor
HUNGART © 2021
↓

HENCZE Tamás: *Vörös diptichon*, 2002, olaj, vászon, 200×160 cm
Fotó: Mester Tibor
HUNGART © 2021

→

fontos lenne a jövőben is. Éppen ezért üdvözlendő a kiállítás, ugyanakkor ezért lett volna célszerűbb a tárlat során kevesebb műre fókuszálni, hiszen a vásznak egymás fölé-alá helyezése – a pillérek maximális kihasználtsága miatt és a szellősség hiányában – azok monumentalitása, önálló realitása és erőteljes megfogalmazása kevésbé jut érvényre.

Hencze tehát nem az 1960-as és 1970-es évek megszokott nonfiguratív útjait járja körbe és írja újra; alkotásainál nincs meg a beleélés csodája, nincs meg az elvonatkoztatás tárgyának megtalálásához vezető út, nincs érzelmi alapú gesztusfestészet, nincs metafizikus absztrakció. De nincs formai szempontok alapján vizsgált geometrikusság vagy konstruálás sem. Hajdu Istvánnak adott 1993-as interjújában kifejti, hogy „az inspiráció materiális [...], maga a cselekedet, az anyag mozgatása” érdeki. Ez tükröződik későbbi vásznain. Hencze hagyja, hogy a festék általa keljen életre, csurogjon, fröccsenjen (itt is precizításra, tudatos „ecsetvezetésre” törekedett). Vagyis a festék által teremtett felület hatása és önmagában való létezése, realitása érdeklí. A brechti színházhoz hasonlatosan egy „itt és most” élő, megszokott realitásából kiszakított, független közegben mozog a befogadó.

1930-ban az Art Concret csoport Theo van Doesburg alapján fogalmazza meg a konkrét művészet elveit folyóiratában, majd öt éves működése során az Abstraction-Création csoport vizsgálja részletesebben azt a fajta művészetet, melyet pusztán a műalkotás konkrét dilemmája, a színek és formák önmagában való léte foglalkoztat. A csoport egyik utódjaként számon tartott, 1936-tól a mai napig aktív, New York-i csoport, az American Abstract Artists pedig a konkrét művészetnek azt a speciális vonalát viszi tovább, amely megfeleltethető a Hencze által vallott szellemiségnek. A kör tagjai a tárgy nélküli geometrikus absztrakció hívei, de nem a formarendek vizualitása köti le az érdeklődésüket, hanem elmondásuk szerint a valóság anyagi egzisztenciája és a művészet anekdotikus jellegének eltörlése. A konkrét művészet e festészetcentrikus, „l'art pour l'art” útján értelmezhetőek Hencze képei is.

A henczei elidegenítés fontos eleme, hogy a nézőt végig ebben az „objektív, elidegenített szerepkörben tartja”, a technika és a tartalom révén a befogadó valóban az anyag hatására fókuszál. Bár alkotásainak – elmondása szerint – inspirációja nem szellemi alapú, ugyanakkor művei a nézőt végeredményben olyan pozícióba helyezik, amelynek révén intellektuálisabb módon fogja megközelíteni, értelmezni a képeit.